

truenda. Profecto ubi in crimine ambiguum quid, controver-
sumque erit, non parvi erunt roboris ad crimen, sin minus
diluendum, saltem enervandum.

Processu plene instructo, iudicis est inquirere, num ex
probationibus in eo conclusis possit reus damnari. Profecto
quum de pœna corporali infligenda agitur, præcipue capitali,
indicia, et præsumptiones satis non habentur; sed probatio
requiritur non modo plena, verum et indubitata, ac luce meri-
diana clarior: ita D.D. in *Leg. fin. Cod. de Probationibus*: et
Leg. 26 Tit. 1 Partit. VII.)

* Selvagii §. *de tortura reorum* omittimus, quia, ut ipse affirmat, «in
curiis illa ecclesiasticis in desuetudinem abiit,» et in Hisp. proscrip-
tante Ferdinando VII (Reg. sched. 25 Jul. 1814.)

Quod ad criminalem processum generatim attinet, is apud nos in Eccl.
tribunalibus eadem methodo ac in sæcularibus instrui solet: v. hoc de propo-
sito Reg. ordinat. 40 Apr. 1836. — Huc quoque spectat Reg. decret. 26 Maji
habentis an. 1854, ex quo sequentia extrahere opportunum censemus:

Art. 1.º «A ningún procesado se recibirá *confesion con cargos*; sin per-
juicio de que se le puedan recibir cuantas declaraciones estime el juez con-
veniente.

Art. 2.º «En las causas contra reos ausentes, no se ratificarán en el tér-
mino de prueba los testigos del sumario, sino cuando lo solicite el ministerio
fiscal ó el acusador particular.....»

Art. 7.º «Cuando se duda si los procesados son ó no pobres, exigirá el
juez al alcalde del domicilio una certificación en que, bajo su responsabili-
dad, conste dicho extremo. Sin embargo, podrán practicarse, á instancia
fiscal ó de parte, las diligencias que con este objeto crean pertinentes los
tribunales.

Art. 8.º «Declarado pobre un litigante en primera instancia, seguirá dis-
frutando del beneficio que la ley le concede, sin mas justificación, en todas
las ulteriores instancias; á menos que la parte contraria, el ministerio fiscal
ó el administrador de Rentas hicieren oposicion, por haber mejorado. aquel
de fortuna.

Art. 9.º «En las causas criminales no harán las partes en sus escritos ju-
ramento alguno.....»

Inserere quoque juvat Barchinon. Selvag. Adnot. observationem (t. 5
pag. 112), quæ sic se habet: «Ecclesiastici iudices nequeunt mandata incar-
cerationis vel detentionis contra laicos ad executionem trahere, nisi prius im-
petrato *brachii sæcularis* auxilio, uti expresse innuitur ex legg. 4 et 12
tit. 1 lib. 2 *Novis. Rec.* Pari modo, si laicus iudex ad ecclesiastici cujusdam
fori privilegio gaudentis incarcerationem vel detentionem procedere debeat,
prius iudicis ecclesiastici veniam petere tenebitur, ipsum de delicto commisso
certiorem faciens, ut apprime cognoscere valeat, utrum juste clericus civili-
lis carceris molestiis afficiendus sit necne. Demum obiter notandum est, cle-
ricos, præcipue sacerdotes, incarcerandos, ex Reg. decreto 17 Oct. an. 1855,
in carceribus specialibus conjici debere, vel si id commode fieri nequeat, in
locis communium carcerum honestioribus, dummodo sufficienter reorvra

securitati consulatur.»—Reg. decreto 30 Sept. 1855, de præsumpt. delia-
quentium incarceratione regulæ præscribuntur.*

TITULUS XIV.

DE SENTENTIA, ET RE JUDICATA.

1. SENTENTIA QUID?—2. EA VEL DEFINITIVA, VEL INTERLOQUUTORIA.—5.
UTRIUSQUE DISCRIMEN.—4. SENTENTIA A COMPETENTE JUDICE.—5. ET PRO TRIBUNA-
LI SEDENTE.—6. ET IN SCRIPTO FERENDA EST.—7. AN A JUDICE RECITANDA?—8.
QUO IDIOMATE CONCEPTA ESSE DEBEAT?—9. AN NOCTU FERRI POSSIT?—10. JURI, AC-
TISQUE, ET PROBATIONIBUS CONGRUENS, CERTAQUE ESSE DEBET.—11. CONDEMNATIO IN EX-
PENSAS, ET FRUCTUUM RESTITUTIO.—12. SENTENTIA QUANDO TRANSEAT IN REM JU-
DICATAM?—13. IN QUIBUS CAUSIS IN REM JUDICATAM NUMQUAM TRANSEAT?—14. REI
JUDICATE EXECUTIO.—15. QUIS REM JUDICATAM EXEQUITUR?—16. QUIBUS IN REBUS,
ET QUO ORDINE EXECUTIO FIAT?—17. EXECUTIO IN BONIS MOBILIBUS, ET IMMOBILI-
BUS.—18. AUCTIO, ET DISTRACTIO PIGNORUM.—19. DEBITOR QUANDO IN CARCEREM
DETRUDENDUS?—20. CESSIO BONORUM.—21. QUEMADMODUM EA FIAT, ET IN QUO DIF-
FERAT A RESCRIPTO QUINQUENNII?—22. BENEFICIUM COMPETENTIE.

1.

JUDICIARIA disceptatione absoluta, oritur *conclusio in cau-
sa* (1), et à iudice ferenda sententia est. Definitur sententia:
iudicis pronuntiatio super re à litigantibus proposita, condem-
nationem, vel absolutionem continens, et controversiam defi-
niens (2). Justiniani legibus cautum erat, ut iudex sententiam
non ferret, nisi primum juratus declarasset, se procul habuis-
se studia partium, atque una ante oculos habita justitia, et
veritate, causam iudicasse (3). Sed hodie hoc juramentum
emittunt iudices, cum munus iudicandi suscipiunt (a).

(1) Formula hæc à Decretalibus Pontificiis in forum civile defluxit. c. 5
§. 3 de caus. possess. et propr., c. 9 de fid. instrum.

(2) L. 1 ff. de re iudicat. Multa de hac sententiæ definitione habes à Cu-
jacio in cod. tit. de senten. et interloq. opp. t. 9 col. 996 ed. cit. recte, et
sapienter animadversa, ubi etiam multæ sunt leges, quæ ad hunc locum
pertinent, diligenter explicatæ. Vide etiam Donellum in l. 1 ff. de re iudic.
opp. t. 11 col. 117 et seq. ed. cit., qui de illa Modestini definitione in diet.
l. 1 accurate disputat. et Philippum Vicatum vocabul. jur. verb. Sententia.

(3) L. 12 cod. de iudic.—V. leg. 24 tit. 22 *Partitæ III.*

(a) *L. 5 tit. 1 lib. 11 *Novis. Compilat.*

2. Sententia vel est interloquutoria, vel definitiva (1). Inter-
loquutoria est, quæ non dirimit controversiam, de qua præcipue
quæritur, neque super ea fertur, sed super quæstione inter ju-

dicii cursum incidente (2). Interloquutoria dicitur, quia iudex, dum de primaria causa quæritur, interea loquitur, neque definitive pronunciat, sed ea tantum dicit, quæ ad causam promovendam pertinent, ut iudicium ad propositum finem perdatur (3). Definitiva autem est, quæ totum negotium definit, planeque dirimit controversiam (a).

(1) Jus civile sententiæ nomine, proprie *definitivam* intelligebat: mandata, jussa, aliaque decreta, quæ parabant quidem ad præcipuam causam definiendam viam, non tamen eam definiabant, *interloquutiones* dicebantur, nec vim habebant sententiæ, neque in rem judicatam transibant. l. 17 et 9. C. ex quib. caus. infam. tot. tit. cod. de senten. et interloq. l. 2 ff. de appellat. recip. Sed jus canonicum promiscue hoc vocabulum usurpat, quod etiam in praxi receptum est; unde nata est vulgata distinctio inter sententiam interloquutoriam, et definitivam.

(2) Vox hæc *interloquutio* juris auctoribus usitata est, eaque pluries in civilis, et canonici juris libris occurrit. Verum antiquiores *interloquutionem* vocarunt *præjudicium*; quoniam *interloquutorium* vix latine dici, et elegantè posse, Vossius de vit. serm. l. 3 c. 16 monet.

(3) Consule Donellum in tit. ff. de re judic. et de effect. sent. et de interloq. opp. t. 11 col. 115 et 116 ed. cit.

(a) Leg. 2 tit. 22 *Partit. III.*

3. Magnum inter utramque sententiam discrimen est. Nam interloquutoria sententia ab eodem iudice revocari potest (1), definitiva non potest (2); hæc in scriptis ferri debet, illa non scribitur; à definitiva appellatur, ab interloquutoria appellare non licet, nisi vim habeat definitivæ, aut magnum inferat detrimentum, quod alio modo removeri non possit (3).

(1) L. 14 ff. de re Judic., c. 60 de appellat.

(2) L. 9 cod. de senten. et interloq., l. 55 ff. de re judic.

(3) Jus civile ab interloquutoria appellationem negat l. 16 cod. de judic., l. 36 c. de appellat., quam legem restituit Cujacius observ. l. 12 c. 5 opp. t. 5 col. 506 ed. Ven. 1758. Confer etiam l. 5 c. Theod. Quar. appell., et l. 65 c. Theod. de appellat. Erant tamen etiam apud Romanos interloquutiones, vel simplices, quæ directo præcipuam causam non attingebant, sed quibus iudex vetabat, vel jubebat ea, quæ ad ordinem in iudicio servandum pertinebant l. 14 ff. de re judic., vel vim sententiæ habentes, quibus iudex rem aliquam incidentem definiabat, quæ tamen præcipuam causam respiciebat, parabatque simul ad eam definiendam viam, qualis etiam sententiæ nomine comprehendebatur l. 59 ff. de minor., ubi hæc quæstio proponitur. Minores intra quadriennium *in integrum restitutionem* petierant. Dubitabatur, utrum minores essent, cum gestum est negotium, et ita ætatem demonstrare oportebat. Lata est pro ætate sententia, quæ quamvis interloquutoria esset, vim tamen definitivæ habebat, cum causa cognita, rem incidentem definiret, ex qua iudicium præcipuæ causæ pendebat, num danda esset restitutio? Ab hac sententia emissa, et accepta appellatio est. Concedit etiam jus

civile appellationem ab interloquutoria, quæ insigne damnum avertit, quod alio modo removeri non potest l. 2 c. Si penden. appellat. c. 2 ff. de appell. recip. l. 18 c. Theod. Quar. appell. non recip. Jus Canonicum à quavis interloquutoria, et à quovis gravamine appellationem permittebat c. 11 et 12 de appellat. et c. 1 eod. in 6. Sed Concilium Tridentinum sess. 15 c. 1 et sess. 24 c. 20 de Reform. jus hoc antiquavit; neque ab interloquutoria appellationem permisit, nisi ea vim habeat definitivæ, aut grave inferat detrimentum, quod alio modo tolli, avertique nequeat. Quæ etiam Juris civilis disciplina est.

Mixtam Pragmatici appellant sententiam, cum articulus incidens ita sit comparatus, ut ex ejus decisione, principalis causæ decisio pendeat: ac proinde *definitivæ* vim habere dicitur. De ea conceptum videtur Tridentini Concilii Ses. 24 Ref. cap. 20, à Cl. Auct. citatum.

Provisionalem vero eam sententiam vocant, qua quidem controversia non definitur, sed tantummodo à Iudice profertur, ut præsentì necessitati interim provideatur, tametsi nondum de principali causa plene cognoverit. Istiusmodi sententia locum habet in causis ad ecclesias divinumque cultum pertinentibus: ne scilicet ecclesiæ, ob lites longius protrahendas, divino careant ministerio, iudicis est providere, ut divinus cultus interim hæc vel illa ratione peragatur: cap. 28 de Appellat. Uti quoque parochi in causa congruæ portionis summarie et provisorie consulendum est. (*Ex Setvag.*)

4. Ut definitiva sententia vim habeat, plura desiderat. Principio, à competente iudice, qui in litigantes, aut saltem in reum jurisdictionem habeat (1), eoque pro tribunali sedente, ac juris ordine servato (2) ferenda est. Tribunal erat locus sublimis, et editus, fere ad instar hemicycli introrsum curvatus, ad quem per gradus ascendebatur, et in quo magistratus jus reddebat (3); ideo legum auctores sæpe magistratum designant iis verbis, *qui tribunali præest, qui pro tribunali cognoscit* (4). Cui loco à Latinis opponitur *locus planus* (5): unde *de plano cognoscere*, videlicet ex æquo loco cognoscere, non ex superiore, neque pro tribunali; sed in via, in transitu, cum vel lavandi, vel gestandi, vel ludorum gratia magistratus prodierit (6).

(1) Cap. 4 de Judic. c. 5 de consuet.

(2) Cap. 19 de senten. et re jud. c. 1 seq. Ut lit. non contest. — Ll. 5 et 22 tit. 22 *Partitæ III.*

(3) Vitruvius Architect. l. 5 c. 1 p. 163 ed. Galiani Neap. 1758. «Item tribunal, inquit, ut in ea æde, hemicycli schematis, minore curvatura formatum. Ejus autem hemicycli in fronte est intervallum pedum 46, introrsus curvatura pedum 15, uti eos, qui apud magistratus starent, negotiantes in basilica ne impedirent.» Extrema hujus curvaturæ latera à Tacito Annal. l. 1 c. 75 t. 1 p. 152 ed. Amstelæd. 1675, cornua appellantur. Prætor ex hoc tribunali in sella curuli jus reddebat, quo spectat Martialis epigr. 98 l. 11 vers. 17 et 18 p. 655 ed. Ludg. Batav. 1670. Atque adeo proprium erat tribunal majorum magistratum Romanorum, ut eo uti non possent magistratus municipiorum, quin etiam minores Magistratus Romanorum, veluti tribuni plebis, et triumviri, qui tantum in subselliis jus dicere solebant. Hin? et municipi-

pales Magistratus pedanei iudices à Paulo vocantur l. 58 § Quise ff. de Pœn.
 (4) L. 2 §. pen. ff. de Judic., l. 2 ff. de re judic. Cujus jurisdictio non est, ejus nullum est tribunal. Consule Polletum hist. for. Roman. l. 1 c. 6, et Brissonium de verb. signific. verb. Tribunal.

(5) Paulus Recept. senten. l. 5 c. 16 §. 14 apud Schultingium Jurisprud. vet. ante-justinian. p. 495 ed. Lipsiæ 1757, *Custodiæ*, inquit, *non solum pro tribunali, sed et de plano audiri possunt, atque damnari*. Locum planum, locum æquum appellat Cicero, et eum loco superiori, hoc est tribunali opponit ep. ad familiar. l. 5 ep. 8 opp. t. 7 p. 79 ed. Oliveti Genevæ 1746. Confer Gerardum Noodtium de Jurisdic. et imper. l. 1 c. 10. Hinc edictalis formula, quo edicta proponi jubebantur *apud forum palium, unde de plano recte legi possint*. Ita enim illam in tabula aenea Bibliothecæ Regiæ repetit Cujacius observ. l. 7 c. 50 opp. t. 5 col. 170 ed. cit.

(6) L. 7 ff. de manum. vind., L. 1 ff. de constit. princip., l. 9 §. de plano ff. de offic. procons., l. 6 ff. de accus. §. Servi vero inst. de Libertin. Et hujusmodi quidem est *plenaria cognitio*, cujus occurrit mentio in L. 4 cod. de Dilat., licet in vulgatis editionibus mendose prorsus legatur *planaria*. Qui de plano postulabant, Magistratum per libellum adhibant, et Prætor per subscriptionem postulanti respondebat L. 15 ff. de In jus vocan., L. 29 ff. ad L. Cornel. de Fals. Verum quæ decretum, causæque cognitionem requirebant, non per libellum, ac tantum pro tribunali expediri poterant L. 9 §. Ubi decretum ff. de Offic. Procons., L. 1 §. Suspecti ff. ad S. C. Turpil. Ne quis tamen putet, Romanis idem fuisse *de plano, et summam* cognoscere, animadvertendum est, multa fuisse, quæ summam, quæ summam pro tribunali expedire oportebat. Ita decretalis honorum possessio ex Carboniano edicto, vel ejus exemplo data, summaria erat L. 5 ff. de Carbonian. edict., et tamen alibi, quam pro tribunali dari non poterat: L. 5 ff. de Bon. possess. L. 2 ff. Quis ordo in bon. possess. serv.

3. Sedere iudicem leges jubent, cum profert sententiam (1), sive ut suam ostendat auctoritatem, sive quod mens acrius intendit, quo magis corpus quiescit (2). Sed nusquam jure civili cautum est, ut sententia à non sedente iudice prolata irrita habeatur; id à solo jure Canonico constitutum est (3). In judiciis summaris nulla est sedendi necessitas (4). Sedere vero debet iudex sententiam dicturus publice, non in secreto, adeo nulla sit vis sententiæ, si in secreto dicatur (5).

(1) L. 6 §. ult. cod. de Postulando, Novel. 71 c. 1. Hinc ssessiones iudicum, quarum mentio est in L. 2 §. 4 ff. Quis ord. in possess. Consule Polletum l. c. lib. 1 c. 5. — L. 12 tit. 22 Part. III.

(2) Hinc Tranio apud Plautum in Mostell. act. 5 sc. 4 vers. 54 t. 1 p. 551 ed. Lugd. Batav. 1669:

Nimio plus sapio sedens.

(3) Cap. 5 de Senten. et Re judic. in 6.

(4) Clement. 2 de Verb. signific.

(5) L. 6 cod. de Senten. et interloq.

6. Deinde vero sententia ferenda est in scripto, et quæ sine scripto lata est, ne nomen quidem sententiæ meretur (1). Nam sæpe verba ori pronunciata menti illudunt, non item ea, quæ literis consignata sunt; periculosum est autem in proferenda sententia iudicem labi, quoniam sententiam semel latam mutare, aut emendare non potest. Hinc iudex, diligenti primum de negotio deliberatione, et consultatione habita, sententiam concipit, conceptamque in libellum, sive brevem chartam referre debet (2). Sed in causis brevioribus, et maxime vilium personarum necessaria non est scriptura (3), quæ etiam omittitur in interloquutionibus, quas iudici ore proferre licet, inde vero notarius scripto mandat.

(1) L. 5 cod. de Senten. ex peric. recit., can. 7 caus. 2 qu. 1 C. 5 de Senten. et re judic. in 6. — L. 5 tit. 22 Part. III.

(2) L. 2 cod. de Senten. ex peric. recit.

(3) Auth. nisi breves cod. eod.; ubi etiam scripturæ necessitate solvitur sententia Episcopi, qui inter suos subditos causas cognoscit, quod retulit Gratianus in Decretum suum can. 45 c. 11 qu. 1. Quod autem de Episcopo, idem etiam de capitulo sede vacante sancitum est in c. 45 de Testib. Sed hodie etiam Episcopi inter suos subditos iudicantis sententia in scripto ferenda est. Cujacius ad c. 45 de Testib. opp. t. 6 col. 355 ed. cit. ideo tum Episcopo, tum vacante sede Capitulo definitivam sententiam ex non scripto Terre licere arbitratur, quod sint illustres iudices, qui ejus solemnitatis necessitate soluti sunt in L. 2 cod. de senten. ex peric. recit. Verum in ea lege id tantum illustribus iudicibus datur, ut *etiam per officium suum, et eos, qui ministerium suum eis accomodant, sententias definitivas recitent* ex tabella, cum alii debeant eas suo ipsi ore scriptas ex libello partibus legere; quod generatim Canonico quoque jure de Episcopo constitutum est propter dignitatis prærogativam, ut inquit Bonifacius VIII in cit. c. 5 de Senten. et re judic. in 6. Ego id jure singulari de Episcopo sancitum arbitror, ut cum causam cognosceret inter clericos, scripturæ solemnitatem servare non cogere. Simile jus singulare de Præfecto Prætorio, qui verbo sententiam dicebat, constitutum fuisse, scribit Cassiodorus Var. l. 6 n. 3 seu Formul. Præfect. Præt. p. 97 ed. Rotomag. 1679, sed ceteri illustres iudices, de quibus simile jus editum non fuerat, definitivas sententias scripto mandare debebant, neque certe laudata Lex 2 eos hac necessitate solvit. — L. 6 cod. tit. et Part., leg. 8 tit. 5 lib. 11 Novis. Compilat.: Syn. Hispal. an. 1512, cap. 57, et Valent. an. 1565, ses. 5 tit. 5, cap. 5. V. Reg. Provis. art. 51 et 40 de causis vulgo *de menor cuantia*; et Reg. ordinat. 10 Jun. 1840.

7. Collata in libellum sententia ab ipso iudice recitanda est, et vero præsentibus, aut saltem in eam rem vocatis ligitantibus (1). Tantum Præfectis Prætorio, ceterisque illustribus magistratibus jure civili concessum est, ut per ministros suos sententias ex tabella recitent (2); et exemplo illustrium magistratum, Bonifacius VIII sancivit, ut etiam Episcopi sententias suas per

alios proferant (3). Sed jam ubique receptum est, ut iudicum sententiæ per alios recitentur (4); imo apud nos à nemine sententia legitur, sed eam *latam*, et *publicatam* notarius peculiari libro scribit, eaque tunc incipit vim suam exserere.

(1) L. 2 cod. de Senten. ex peric. recitan., C. ult. de Senten. et Re judic. in 6. Sententiam ex tabella, seu ex scripto pronunciare, in jure civili dicitur ex periculo recitare; unde titulus Codicis *de Sententiis ex periculo recitandis*. Extat hic idem titulus in Codice Theodosiano l. 4 tit. 17. De illo autem verbo *periculi*, ex quo sententiæ recitantur, multæ sunt, interque se discrepantes doctorum hominum opiniones. Plures sunt, qui utrumque locum in Codice Theodosiano, et Justiniano corruptum putant, ac legendum contendunt *de Sententiis ex breviculo recitandis*, atque ita sentiunt Alciatus Dis-punct. 20. Perrenon. Animadvers. 2, 17. Ferrandus Adduensis Explic. l. 2 apud Everardum Ottonem Thes. jur. civ. t. 2 p. 575, aliique, atque hæc etiam lectio probabilis videtur Donello de Jur. civil. l. 28 c. 3 n. 10 opp. t. 6 col. 403 cit. ed. Lucæ. Sed vera lectio est ex periculo, quam solide tuentur Sirmendus Antirreth. 2 cap. 11. Desiderius Heraldus Observ. c. 50 et Animadvers. ad jus Attic. 2, 7, 4. Grotius in Flor. spars. ad cod. Justinian. 7, 54. Cujacius Observ. l. 3 c. 25 opp. t. 5 col. 121 et in cod. de Senten. ex peric. recitan. t. 9 col. 995 ed. cit. De hujus autem vocabuli interpretatione magnum est sententiarum divortium. Mitto quorundam explanationes plane ridiculas, et mitto illos, qui *recitare ex periculo* interpretantur *recitare ex memoria*, cum revera sit recitare *ex scripto*, uti titulum illum in utroque codice legenti facile patebit. Fere inter omnes constat, *periculum* esse libellum, ex quo sententia recitatur; sed male hujus nominis causam reddunt, quia scilicet ex sententia semper aliquis periculum subeat, aut reus, aut iudex si male judicavit, quæ etiam Cujacii sententia est. Ego assentior Jacobo Gothofredo in L. 2 cod. Theod. de Senten. ex peric. recitan. t. 1 p. 455 ed. Lipsiæ cit., qui *periculum* interpretatur experimentum, et tentamen, quemadmodum *periculum facere* nihil est aliud, quam rem antea tentare, ne quid per errorem fiat. Est igitur *periculum* tabella, seu libellus, in quo iudex scribit quod sentit, ac sedulo legens, atque relegens, quæ scripto mandavit, cuncta emendat, quæ emendanda putat, ut in hisce scripturis fieri solet, denique conficit sententiam, quam recitare debet. Uno verbo quod à nobis *minuta*, id in Codicibus Theodosiano, et Justiniano periculum appellatur. — * Cit. leg. 5 tit. 22 *Partit. III.*

(2) L. 2 cod. de Senten. ex peric. recitan.

(3) Cap. ult. de Senten. et re judic. in 6.

(4) Consule Gudelinum de Jur. novis. l. 4 c. 12.

8. Quod attinet ad idioma, quo sententiam concipere oportet, id jure Romano tantum latinum erat, quod in ferendis sententiis, atque in publicis actibus adhibebatur (1). Quod quidem jus non in Urbe solum, sed etiam in provinciis, licet alio sermone uteretur populus, obtinuisse videtur (2). Sed Arcadii, et Honorii lege sancitum est, ut magistratus provinciarum tam latina, quam græca lingua sententias proferre possint (3). Ecclesia sem-

per usa videtur græco, aut latino sermone, qualem videlicet populi usus postulabat, quin etiam posteaquam sermo latinus popularis esse desiit, eum in dicendis sententiis Occidentalis Ecclesia retinuit. Nunc etiam forum sæculare multis in locis latina lingua, barbara tamen, et incondita utitur.

(1) L. 48 ff. de Re judic.

(2) S. Augustinus de Civ. Dei l. 19 c. 7 opp. t. 7 col. 551 cit. ed. Ven.

(3) L. 12 cod. de Senten. et interloq. Quam legem quidam pugnare existimant cum dict. L. 48, sed revera nulla inter utramque pugna est.

* Apud nos vulgari idiomate, tam in Eccles. quam in sæcul. curiis, sententiæ feruntur.*

9. Noctu quoque judicia exerceri, aut sententias ferri vetant leges Romanorum (1), quod jus profuit à legibus XII Tabularum (2). Nam quidquid iudex agit, non in tenebris, sed palam, atque in omnium luce agere debet. A jure Civili Canonicum non abludit (3); sed tamen exempla non desunt iudiciorum, quæ noctu gesta vim, et exitum habuerunt (4). Certo etiam in loco, in quo jus dici solet, sententia ferenda est (5); sed his in rebus spectare decet locorum consuetudinem; et jam plerisque in locis subtiliores hæc solemnitates fori usu sublatae sunt.

(1) L. 1 §. 8 ff. Quand. appell. Novel. 82 c. 5. Consule Petrum Fabrum Semestr. l. 2 c. 9. — L. 12 tit. 22 *Partitæ III.*

(2) A. Gellius Not. Attic. l. 17 c. 2 p. 925 ed. Lugd. Batav. 1666. Seneca de Ira l. 5 c. 18 et 19 p. 424 et 426 ed. Amstelæd. 1672. Confer Ravardum ad LL. 12 Tabul. c. 7 p. 14 ed. Neap. 1779. et Scipionem Gentilem de Jurisdic. l. 2 c. 29 o. p. t. 5 p. 221 ed. Neap. 1764.

(3) Cap. 24 de Offic. et potest. deleg.

(4) Suetonius in Augusto c. 55 p. 255 t. 1 ed. Pitisci Leovardiae 1714. Areopagitas noctu iudicasse constat, et multa sunt exempla iudiciorum noctu gestorum, aut ex consensu litigantium, aut ex locorum consuetudine.

(5) L. penult. ff. de Just. et jar., L. 6 cod. de Senten. et interloq. ibique Gloss.

10. Porro sententia debet esse cum jure consentiens, actisque, et probatis congruens (1), ut si juri expresso repugnet, nulla sit (2); si vero litigantis juri adversetur, valet quidem, etsi iniqua sit, sed per appellationem suspenditur, novoque iudicio revocatur (3). Debet etiam esse certa, et quæ definite absolvat, aut condemnet, quamquam necesse non sit in ea decidendi rationes enarrare, nisi id gravis causa postulet (4); postremo controversiam per omnes ejus partes expedire debet. Hinc non tantum super præcipuo negotio ferenda est, sed etiam